

‘We moeten het wiel niet uitvinden, maar een vliegwiel in gang zetten’

Henk Oosterling. Cultuurfilosoof. Als universitair hoofddocent verbonden aan de Erasmus Universiteit. Ziet in de krachtwijken grote kansen voor duurzaamheid en ecologie.

“Krachtwijken bestaan al decennia. Toen ik filosofie studeerde in Leiden waren deze er al en ze hadden dezelfde problemen als nu. Belemmering van integratie door de taalbarrière bijvoorbeeld. In 1975 schreef ik een methode, ‘Nederlands voor gastarbeiders’, een project dat van 1975 tot 1979 liep. Ontwikkeld vanuit de praktijk in Rotterdam - Zuid en in heel Nederland overgenomen. Ik werd overal gevraagd om te komen uitleggen hoe vrijwilligers in buurthuizen taalles moesten geven aan gastarbeiders. Het was een directe methode. Hoe leer je iemand Nederlands die er geen cent van kan? Daar kwam het op neer. Daarna ging ik vormingswerk doen met werkende jongeren en ook daar schreef ik een methode over. De titel was ‘En nou in het Nederlands’. In diezelfde periode werd ik door het Nederlands Centrum Buitenlanders benaderd om een methode te schrijven voor vrijwilligers in clubhuizen die les gaven aan buitenlanders. Die drie boeken had ik voor 1980 al geschreven. Voor de krachtwijken van toen. Er is dus niets nieuws onder de zon.

Ecologische methodes schreef ik ook, maar ecologie was toen niet in de mode. Daar moest eerst vijftig jaar de ontkenningmachine overheen. We mochten immers vooral niet toegeven dat de mens een doorslaggevende factor is in de opwarming van de aarde. Dat had met belangen en machtsmonopolies te maken. Menig wetenschapper leende zich ervoor kritische geluiden in

de kiem te smoren. Vaak gebeurde dat door gebruik te maken van methodologische kritiek. Een beproefd wetenschappelijk trucje. Als je inhoudelijk geen verhaal hebt, ga je de methode bekritisieren. Dat heeft een paar decennia geduurd. Nu pas erkennen we dat er wel degelijk iets aan de hand is.

Je kunt je afvragen wat ecologie met krachtwijken te maken heeft. Ik denk veel en in allerlei opzichten. Het gaat vooral om een manier van bouwen die aansluit op een manier van leven. Ik blijf het frappant vinden dat we, doordat de subsidies zijn afgeschaft, de zonnepanelen en de fotovoltaïsche opwekking van energie hebben laten liggen. Die technologie zijn we kwijtgeraakt. Internationaal zijn we helemaal ingehaald. Het is natuurlijk belachelijk dat dakpannen niet vol zitten met fotovoltaïsche cellen, want dat is heel simpel te realiseren. Nu pas komt het weer in zwang. En waarom? Omdat grote energiebedrijven niet langer energie produceren, maar energie beheren. Daardoor krijg je een heel andere structuur. We kunnen nu pas onze greep op het systeem bestendigen. Dat kon indertijd niet.

Veertig krachtwijken of honderd, waar het om gaat is dat het besef is doorgedrongen. Wat je ook van het aantal krachtwijken mag denken, het momentum is daar. Dat heeft enorme consequenties op verschillende terreinen. Dat ecologie daar één van is, lijkt mij voor de hand liggend. En niet alleen ecologie in fysieke zin, maar ook sociale ecologie. Het gaat niet alleen om autoluwe en kindvriendelijke wijken, maar ook om hoe mensen met elkaar omgaan. Mentale ecologie, veranderingen in attitude van mensen is wat we nodig hebben. Het besef dat we leven in een consumptiemaatschappij en dat daar consequenties aan verbonden zijn. Dat moet tussen de oren zitten.

De vraag is hoe je dat besef in die krachtwijken moet inbrengen. Veel geld zit vast, laten we eerlijk zijn. Een groot deel van het budget zal naar het woningenbestand gaan, al komt er natuurlijk ook geld vrij om het leefklimaat te verbeteren. Dat leefklimaat heeft een ecologische, een sociale en een mentale pendant. De crux is dat we het hele traject moeten bestrijken. Wat mij betreft betekent dat met name inzetten op jongeren.

Met architect Dennis Kaspori en beeldend kunstenaar Jeanne van Heeswijk werk ik aan het project Rotterdam Vakmanstad/SkillCity. Het is een ontwikkelingsmodel, niet zozeer een aanvulling op de Stadsvisie, maar een andere visie

op de stad. Wij hebben een reeks interactievelden geformuleerd die systematisch het hele leertraject van leerlingen volgt. Dat begint bij de voorschoolse opvang en het loopt door tot en met de universiteit. Kinderen zitten van zeven tot zeven in de Brede School, dus ga maar na. In SkillCity gaat het om culturele skills, maar ook om skills in communicatie, sport, noem maar op. Kortom: skill of vakmanschap als rode draad. Al die skills versterken eigenwaarde en sociale cohesie. De onderliggende gedachte van Rotterdam Vakmanstad is dat een vakman een praktisch besef heeft van proportionaliteit. Met andere woorden, zo iemand kan een grens stellen. Als je bijvoorbeeld judo als een skill ziet, kun je dat in het onderwijs gebruiken om kinderen hun lichaam en de grenzen daarvan te leren kennen. En dan heb je een wapen in de strijd tegen obesitas. Kinderen krijgen zo spelenderwijs een respectcultuur aangeboden, waarvan de potentiële spin off heel groot is. De bedoeling is dat die respectcultuur zich doorzet in het contact op school en uiteindelijk in contacten in de wijk.

Voor mij staat respect op een waardeschaal die enigszins afwijkt van wat we vaak voorgeschiedt krijgen. Eén van de basiswaarden die je nodig hebt om respect te kunnen tonen, is zelfrespect. Als je dat niet hebt, kun je ook geen respect voor een ander hebben. Dat zelfrespect moet op school in onder meer de systematische ontwikkeling van skills worden opgebouwd. Een andere belangrijke waarde die ik hanteer is die van de interesse. Kinderen zijn uit zichzelf geïnteresseerd. Het zijn nieuwsgierige wezens. Maar in weerwil van de inspanningen van onderwijzers, die tegenwoordig echt een ongelooflijk veeleisende taak hebben, leren ze die interesse doorgaans snel af. Ze worden door het systeem in een enorm keurslijf gedwongen waarin voor hun eigen interesse onvoldoende ruimte is. Die interesse kan alleen maar worden gewekt en vastgehouden als je aansluit bij wat kinderen op dat moment kunnen en willen. Er zijn gelukkig onderwijsvormen die daar al lang mee bezig zijn, maar dat moet veel breder ingang vinden.

Skills gericht op respect en interesse zijn slechts twee aspecten. Wat te denken van eten? Dat zal heel belangrijk worden op de Brede School. Er zijn misschien wel kinderen die daar drie keer per dag eten en sommigen van hen moeten eerst leren wat eten eigenlijk is. Ze moeten leren inzien dat eten meer is dan iets in je hoofd stoppen, maar dat het in feite ook een vaardigheid is, een skill die een voorbereiding en een afwerking vergt. Al dit soort vaardigheden draagt uiteindelijk bij aan de leefbaarheid in wijken en buurten, waar die dan ook mogen zijn.

Probleemwijken, aandachtswijken, prachtwijken, krachtwijken. Voor je het weet zijn we aan het stigmatiseren. Vaak is het een kwestie van semantiek. Niemand wil in een probleemwijk wonen. Ik denk trouwens dat de meeste mensen helemaal niet het idee hebben dat ze in een probleemwijk wonen. Want wat is een wijk? Een wijk is een verzameling buurten die zijn opgedeeld in straten. En wat blijkt? De actieradius van mensen is vijftig meter, dus waar praten we over? Als binnen die vijftig meter het sociale vangnet goed is, hebben de mensen die daar wonen echt niet het gevoel dat ze in één van de meest kwetsbare wijken in Nederland wonen. Als we over wijken praten, moeten we voortdurend die schaal voor ogen houden. Een probleemwijk bestaat niet. Hooguit een wijk met plekken waar zich problemen concentreren. Dat kunnen schoolpleinen, buurthuizen en bepaalde straten zijn. Maar het zijn altijd gerichte plekken en niet de hele wijk.

We moeten het beseft dat we voortdurend verbonden zijn met de wereld om ons heen gaan inzetten om kinderen te leren dat zij een vangnet hebben. We zijn allemaal altijd met anderen verbonden. Die gedachte heb ik uitgewerkt in een boek met de titel 'Radicale middelmatigheid'. Dat is een paradox, want je kunt niet tegelijkertijd radicaal en middelmatig zijn. Middelmatigheid heeft altijd een negatieve klank gehad. Het wordt geassocieerd met een zesje. Een naargeestige, negatieve connotatie. Ik interpreteer middelmaat niet meer uitsluitend psychologisch, maar als de maat van de middelen. Vanaf het eerste moment dat je 's ochtends opstaat, ben je met media bezig. Je zet de radio aan, je kijkt naar de tv, je checkt je computer, je kijkt op je mobieltje, je gaat in de auto naar je werk. Kortom, je leeft naar de maat van de middelen. Wij kunnen niet meer buiten de media treden, want als je buiten een medium denkt te gaan staan, kom je tot de ontdekking dat je in een ander medium staat te kijken naar het medium waar je zojuist uit bent gestapt. Wij leven in een mediasamenleving waarin wij geen kennisdragers zijn maar informatieverzamelaars. Spionnen hebben we daarbinnen allang niet meer nodig, want we zijn onze eigen spionnen geworden. Inzicht in deze menselijke zijnstoestand is ook van belang bij de ontwikkeling van wijken en de mensen die daar wonen. Auto's en mobieltjes zijn de media bij uitstek.

Die veertig krachtwijken zouden een spiegel moeten zijn. Voor corporaties, voor gemeenten en voor andere instituties die daar investeren. In die zin is het niet alleen een kwestie van geld, maar vooral ook van inhoud en methodiek.

Ik denk dat het er uiteindelijk om gaat met een inhoudelijk sterk programma te komen. Geld moet dat traject volgen. Het moet niet andersom zijn. Dat betekent dat er behoefte is aan een visie om dat traject in te richten en dat moet een integrale visie zijn. Als die er niet is, blijven we in kokers werken. Mensen kunnen dan nog zo hun best doen, de resultaten worden nooit optimaal.

Wat die investeringen betreft, moeten we ons niet blind staren op het bedrag van tweeënhalve miljard in tien jaar. Veel daarvan gaat naar de fysieke infrastructuur, dus het is niet zoveel als het lijkt. Je kunt een onderscheid maken tussen grootschalige en kleinschalige investeringen. De kleine schaal is bijvoorbeeld een buurtcentrum of een lokaal cultureel centrum, een LCC, zoals dat tegenwoordig heet. Daar moeten betaalde krachten zitten om kinderen op te vangen en niet alleen door de week, maar ook 's avonds en in het weekend. Daar is geen geld voor en dat is een deel van het probleem. Als je conciërges wilt aanstellen om op pleinen toezicht te houden, is dat misschien een goed idee, maar ook dat kost geld. Als je al die kleinschalige investeringen bij elkaar optelt, kom je op een behoorlijk bedrag uit.

Op de Erasmus Universiteit wordt nagedacht over het instellen van community services. Volgens dat idee kunnen studenten op vrijwillige basis een deel van hun studie vervullen met een maatschappelijke stage in de wijken. Ik ben daar een groot voorstander van. Maatschappelijke stages kunnen een belangrijke functie hebben om geïnvesteerd maatschappelijk kapitaal, als onderdeel van het leertraject, in de vorm van intellectueel en sociaal werk terug te ploegen naar de wijken. De Erasmus Universiteit heeft 20.000 studenten. Twintig procent is van allochtone afkomst. Als we deze jongens en meisjes, in het kader van zo'n maatschappelijke stage, terug kunnen krijgen in de wijk, hebben we niet alleen rolmodellen, maar ook mensen die een wezenlijke bijdrage kunnen leveren aan de vitaliteit van een wijk. Een student bedrijfseconomie van Turkse afkomst kan bijvoorbeeld een ondernemer van Turkse komaf helpen met het schrijven van een businessplan. Dat is een maatschappelijke stage, maar tegelijkertijd een investering. Als er dan ook nog wooncarrières voor studenten ontwikkeld worden, begint de gentrification van binnenuit en niet van buitenaf.

Ik ben benieuwd hoe in het kader van de krachtwijken de overhead georganiseerd gaat worden. Dat is van belang voor de vraag of, vanuit een integrale visie, ervaringen gedeeld worden. Met andere woorden: kan in de ene wijk een bloempje gaan bloeien dat door de andere wijk niet wordt opgemerkt, of komt dat bloempje ook in die andere negenendertig wijken terecht? Er zal een summier maar effectief monitoringapparaat moeten worden opgezet dat de resultaten in alle krachtwijken kan vertalen en kan transformeren, zodat deze ook elders bruikbaar zijn. En vervolgens moeten die resultaten in de context van een andere wijk worden gebracht. Daar is geen universeel model voor. Je zult resultaten voortdurend terug moeten spelen naar specifieke situaties. Misschien gaat die monitoring op centraal niveau plaatsvinden, maar daar heb ik nog niets van gezien. Het lijkt mij trouwens beter dat het van onderaf gebeurt. Dat er overlegstructuren worden geschapen van stakeholders in de wijken die met elkaar een overlegorgaan bevolken waar die ervaringen worden uitgewisseld. Dat is niet alleen goed voor het kunnen doorvertalen van ervaringen, maar ook voor de burgerparticipatie. Ook daar moet je het mes aan twee kanten laten snijden. Het lijkt mij goed om op lokaal niveau te faciliteren dat vertegenwoordigers van verschillende wijken geregeld met elkaar kunnen praten. Vervolgens kun je dat contact ook tussen steden laten plaatsvinden. Als je centralistisch te werk gaat, wat ook kan, loop je het gevaar dat je het over de hoofden van de mensen heen doet. En daar gaat de interesse aan ten onder. We moeten vermijden dat een kleine groep managers gaat bepalen wat de mensen in die wijken gaan doen. Daarom moeten we in de wijken organen creëren, registraties expliciteren, dus de monitoring doorspelen naar de stakeholders. Dat moeten wel burgers zijn die zich op de een of andere manier hebben georganiseerd: coproductanten. Daarbij kun je denken aan verenigingen van huiseigenaren, buurtverenigingen, corporaties, muziekverenigingen, sportverenigingen, brede scholen. En de gemeente niet te vergeten, want in dat geheel is ook de gemeente een stakeholder.

Het lijkt mij niet verstandig als in elk van de veertig krachtwijken het wiel opnieuw moet worden uitgevonden. Ik denk dat wij een vliegwiel in gang moeten zetten. De krachtwijken zijn het vliegwiel. Hun aanpak kan, dankzij de uitzonderlijke status, processen versnellen, die op een grotere schaal synergie creëren. Integraliteit is daarvoor het sleutelwoord. Daarbij moeten we ons realiseren dat we in een rijdende trein stappen. Er gebeurt al veel in

die wijken. Het is net als met de Brede School. Als ik daar in het kader van Rotterdam Vakmanstad kom, zeg ik ook niet: 'Nou, we gaan eens helemaal opnieuw beginnen'. Die mensen zijn al jaren bezig. Het is meer een kwestie van aankoppelen en doorkoppelen.

Tien jaar is een mooie periode, maar het is wel een heel lange adem. Twee electorale periodes. In tien jaar tijd moeten twee trajecten worden ingezet die sterk van elkaar verschillen. Het tijdstraject voor investeringen in de fysieke infrastructuur verschilt van dat van bijvoorbeeld de cultuur. Waar het om gaat, is dat je zo'n gelaagd project met visie inzet. Heel belangrijk voor het slagen van de krachtwijken is dat goede initiatieven de ruimte krijgen om te rijpen. Natuurlijk zullen van de tien plannen er zes niet worden voortgezet. Maar de vier waar we wel mee verder willen... Daar gaat het om. ”